

ІНСТИТУТ ЗАКОНОДАВСТВА ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

ПЕТРИШИНА НАТАЛІЯ ВАЛЕРІЇВНА

УДК 338.242.4

**ТРАНСФОРМАЦІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ РОЛІ ТА
УПРАВЛІНСЬКО – РЕГУЛЯТОРНИХ ФУНКЦІЙ
ДЕРЖАВИ В РИНКОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ**

Спеціальність 08.00.03 – економіка та управління національним господарством

АВТОРЕФЕРАТ
здобуття наукового ступеня

дисертації на
кандидата економічних наук

Київ – 2009

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному педагогічному університеті імені М.П.Драгоманова

Науковий керівник:

доктор економічних наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України
Ковальчук Трохим Тихонович,
Перший заступник директора Інституту
законодавства Верховної Ради України

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук
Шинкарук Лідія Василівна,
ДУ “Інститут економіки та прогнозування” НАН України
начальник відділу економічного зростання та структурних змін

кандидат економічних наук, доцент
Розинка Олександр Миколайович,
економічний радник Голови правління
АКБ „Аркада”

Захист відбудеться „ ” _____ 2009 р. о 14-30 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.867.02 в Інституті законодавства Верховної Ради України за адресою: 04053, м. Київ, пров. Несторівський, 4.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Інституту законодавства Верховної Ради України за адресою: 04053, м. Київ, пров. Несторівський, 4.

Автореферат розісланий „ ” _____ 2009р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Т.В.Березянко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Після проголошення незалежності. Україна пережила, щонайменше, дві кардинальні (трансформаційні) ломки: перша – відхід від "радянської республіки" та перехід до статусу незалежної держави; друга - це перехід від авторитарно-планової економіки на основі тотальної державної власності до статусу ринкової системи, в якій економічна роль і функції держави принципово інші. І перша, і друга кардинальні трансформаційні зміни привели до єдиного знаменника – утвердження держави як суспільного інституту, що всіляко сприяє організації, узгодженню, координації та розвитку продуктивних сил, появі у національному господарстві системи ринкових відносин, на базі яких реалізується розмаїття потреб та економічних інтересів суспільства. Держава, як цивілізаційний феномен, – це всеохоплююча й динамічна система економічних, політичних, законодавчо-правових, соціальних, національно-етнічних, гуманітарних, інформаційних та морально-етичних комунікацій. Зрозуміло, що дана полісистема вирішальним чином впливає на глибинні, базові процеси розвитку суспільства, ключове місце серед яких займає економічна система. У ринковій системі держава також виконує роль загальносоціального диспетчера. Виникнення та розвиток економічних та управлінсько-регулятивних функцій держави є результатом суспільного прогресу. Від того, наскільки своєчасно та ефективно держава використовує свої функції, які перебувають у постійній динаміці, повною мірою залежить стан національного господарства, перспективи його розвитку. Водночас необхідно визнати, що кардинальні зміни в національному господарстві України протягом останнього періоду не завжди супроводжувалися адекватними (трансформаційними) змінами у здійсненні економічної ролі та організаційно-управлінських функцій держави.

Проведене дослідження змушує констатувати, що поступово і неухильно занепадає успадкований виробничий потенціал та "проїдаються" природні ресурси. Україна має драматично мало часу для того, щоби змінити вектор основних пріоритетів. Нинішня вітчизняна модель так званої "ринкової економіки" поки що не спрямована на самозбереження і самовідтворення. Визначальну роль у "заземленні цивілізаційних змін на окремій території" відіграє держава, яка в цьому сенсі концентрує свої економічні можливості, застосовує властиві їй організаційні та управлінсько-регулятивні функції. Економічна роль та базові функції держави реалізуються через її економічну політику. Розробка та здійснення основних засад економічної політики держави передбачає першочергову опору на наукові здобутки і досягнення. Економічні явища та процеси, які запускаються державною волею, мають попередньо отримати системне теоретичне узагальнення та обґрунтування. Зазначена взаємозалежність визначає перспективи функціонування і розвитку продуктивних сил та виробничих відносин, зумовлює бажану ефективність економічної ролі та управлінсько-регуляторних функцій держави. Держава лише тоді працює на суспільний прогрес та інтереси нації, коли ставить перед собою такі цілі й

завдання, які здатна вирішити в оптимальному режимі. Оптимальне співвідношення між державним управлінсько-регуляторним впливом і ринковим саморегулюванням – ключове завдання, яке має вирішити українська держава на сучасному етапі.

Постійний та глибокий інтерес до проблем державотворення і економічної ролі держави демонстрували як класики економічної думки (зокрема, Дж.Б'юкенен, В.Петті, А.Сміт, Р.Солоу, К.Маркс, Ф.Енгельс, Дж.М.Кейнс, Дж.Хікс, Ф. Хайек, Е.Хансен, Р.Харрод, П.Семюелсон, Р.Масгрейв, Дж.Гелбрейт, Е.Аткінсон, М.Фрідмен, Дж.Стігліц та ін.), так і сучасні науковці. Серйозну увагу проблемам економічної ролі держави та функціонування державного сектора приділяють такі російські та українські вчені-економісти, як Л.Абалкін, А.Аганбегян, В.Базилевич, С.Біла, К. Бліщук, А.Гранберг, А.Даниленко, Б.Данилишин, М.Долішній, П.Єщенко, З.Варналій, О.Власюк, А.Гальчинський, В.Геєць, Н.Гончарова, О.Гош, Я.Жаліло, О.Кириленко, О.Кириченко, Т.Ковальчук, Л.Кузьменко, В.Кулешов, О.Любіч, О.Лощихін, І.Малий, С.Мочерний, В.Мунтіян, Є.Панченко, Ю.Пахомов, О.Розинка, В.Савченко, В.Сенчагов, І.Стефанюк, В.Студенцов, Г. Третьяк., Л. Федулова, Л.Ходов, В.Черняк, М.Чечетов, О.Чубукова, А.Чухно, Л. Швайка, В.Шевчук, Л.Шинкарук, Г.Яловий та ін.

Водночас, дисертаційний аналіз показав брак (недостатність) теоретичних концепцій, які могли б бути основою наукової розробки державної політики на етапі ринкових трансформацій. Зокрема, “економікс”, який прийшов на заміну марксистській політичній економії, не менш за марксизм відірваний від життя; до того ж, не має навіть внутрішньої логіки. Як наслідок, ми примудряємося плутатися навіть у тих питаннях, на яких у світовій практиці уже давно існують відповіді. Необхідність наукової переоцінки економічної ролі і функцій держави в ринкових умовах, наявність істотних прогалин у процесі розробки та застосування ефективної моделі державного регулювання, недосконалість організаційно-управлінських засад розвитку державного підприємництва, відсутність забезпечення його інноваційного характеру, слабке використання світового досвіду щодо управлінсько-регуляторного впливу держави на економіку в ринкових умовах - все це обумовило вибір теми і спрямованість дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами. Дослідження відповідає науково-дослідній темі „Актуальні проблеми перехідної економіки України”. Державний реєстраційний № 0103U004015.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є визначення сутності економічної ролі держави та її функцій, їх трансформації на шляху від адміністративно - командної до ринкової економік, розвиток наукових основ функціонування державного сектора економіки та обґрунтування теоретичних та практичних рекомендацій щодо його реформування в Україні.

Поставлена мета зумовила необхідність розв'язання таких завдань:

- простежити еволюцію поглядів різних економічних шкіл та напрямів економічної науки

щодо економічної ролі та функцій держави;

- дослідити зміст економічних функцій держави та їх трансформацію за умов адміністративно - командної та ринкової економік;

- узагальнити досвід ряду західних країн з кризового реформування їх економік в умовах світової фінансово-економічної кризи на початку XXI ст.;

- співвіднести такі терміно-поняття, як "ринкова економіка", "національне ринкове господарство", виділити підходи до сутності поняття "державний сектор економіки", "товарне виробництво", водночас уточнити сутність поняття "державний сектор економіки", визначити субординацію між категоріями "державний сектор" та "державна власність";

- обґрунтувати склад, структуру та організаційно-регуляторні засади державного сектору у ринковій економіці України;

- проаналізувати організаційно-правові форми діяльності державних підприємств в Україні та визначити їх роль у національному господарстві;

- проаналізувати розвиток державного сектору економіки в розвинутих країнах, виявити його основні тенденції, виявити найбільш ефективні моделі в сучасних ринкових системах;

- з'ясувати завдання та функції державного підприємництва в процесі ринкових перетворень, проаналізувати інноваційний характер державного підприємництва та визначити основні напрямки його застосування в національному господарстві.

Об'єктом дослідження є система суспільних (організаційно-управлінських та регуляторних) відносин ринкового типу, політико-економічна еволюція ролі та функцій держави в ринкових умовах.

Предметом дослідження є трансформація економічної ролі та управлінсько-регуляторних функцій держави в ринковій системі України.

Методи дослідження. Вибір методів дослідження зумовлений поставленою метою, специфікою об'єкта, предмета та завданням дослідження. Методологічною основою дослідження є діалектичний метод пізнання явищ та процесів, зокрема: *аналіз і синтез*, який дозволив проаналізувати нормативно-правові акти регулювання приватизаційного процесу та функціонування державного сектора (розд.1, 2); *метод узагальнення*, що застосовувався з метою формування нових наукових оцінок щодо розуміння представниками різних шкіл економічної ролі держави (розд.1); *логічний метод* — для аналізу та поглиблення понятійного апарату сутності таких понять як "держава", "державний сектор" та "державне підприємство" (розд. 2, підрозд.3.1); *правовий метод*, що використовувався в ході дослідження становлення і розвитку норм, що регулюють підприємницьку та інноваційну діяльність та розвиток державного підприємництва (розд.3), надав можливість виокремити тенденції розвитку економічних функцій держави(підрозд.1.2); *порівняльний метод*, який використовувався для аналізу й порівняння державного та приватного підприємництва, що дало

зможу виробити напрями їх вдосконалення (підрозд.3.1) та аналіз державного сектора розвинутих країн, з якого були винесені практичні поради для розвитку державного сектора України(підрозд.2.2); *статистичний метод*, який був використаний в ході підрахунку частки державного сектора економіки України (розд.2) та частки інноваційноактивних підприємств(підрозд.3.2); *метод моделювання*, що застосовувався для побудови спіралевидної моделі розвитку ролі та функцій держави у регулюванні соціально-економічної та екологічної сфер(підрозд.2.2); *функціональний метод*, надав можливість визначити закономірності державного впливу на сферу економічних відносин(розд.3); *прогностичний метод*, був застосований для визначення шляхів розвитку та удосконалення державного сектора та державного підприємництва в економіці України(розділ 2, підрозділ 2.1, розділ 3). Усі перераховані та інші методи використовувалися комплексно, що дозволяє зробити висновок про вірогідність та наукову обґрунтованість результатів дисертаційного дослідження.

Інформаційною базою дослідження є первинні документи Кабінету Міністрів України, видання Держкомстату України та інші офіційні статистичні матеріали, документи Міністерства економіки України, довідкові та енциклопедичні видання, звіти міжнародних інституцій, інформаційні ресурси Інтернету тощо. Широко використані дані інформаційно-аналітичних бюлетенів і оглядів, інша довідкова література, монографічні видання та статті вітчизняних і зарубіжних авторів.

Наукова новизна одержаних результатів. Отримані в процесі дослідження наукові результати в сукупності розв'язують важливу наукову проблему – обґрунтування економічної ролі та управлінсько-регуляторних функцій держави в ринковій системі України. Особистий внесок автора полягає в таких конкретних результатах:

уперше

- науково обґрунтовано взаємозв'язок та співвідношення таких категорій, як "товарне виробництво", "ринкова економіка", "національне ринкове господарство"; визначені ознаки та критерії, що дозволяють виокремити зазначені явища. Якщо "товарне виробництво" – це такий різнотип організації економіки, за якого продукти праці виробляються для продажу на ринок, а "ринкова економіка" являє собою систему, що базується на принципах свободи, вільної конкуренції, еквівалентних відносин та приватної власності, то "національне ринкове господарство" проявляється на більш практичному рівні як територіально обмежена система з безперервно обновлюваною номенклатурою масового товарного виробництва та розширеним відтворенням виробничих відносин у процесі обміну, розподілу та споживання; виходячи з цих особливостей дана характеристика економічної ролі та функцій держави.

- введено в науковий оборот категорію "державне підприємництво", яке являє собою ініціативну економічну діяльність у різних сферах та сегментах національного господарства, що

належать до державної власності і завдяки якому національне господарство отримує додатково позитивні фінансово-економічні результати та якісні зрушення. Державне підприємництво в цивілізаційному вимірі – це правила гри не „під дахом” державної влади, а активна підприємницька діяльність у межах чинного законодавства, що захищає вироблені попереднім досвідом правила поведінки, а головне - ініціює захист та реалізацію стратегічних цілей та інтересів усього суспільства. Державне підприємництво ґрунтується, перш за все і головним чином, на могутньому фундаменті матеріальних інтересів національного масштабу і стимулюється ними.

удосконалено:

- формулювання місця і ролі "державного сектору національного господарства" у ринковій економіці; якщо ринковий сектор функціонує на підґрунті об'єктивних економічних законів і передбачає управлінсько-регулятивний модуль, при якому держава залишає за собою мінімальну частку повноважень з нагляду і контролю, то державний сектор передбачає такий ступінь централізації, при якому держава завдяки відчутній ролі економічних функцій, організаційному та управлінсько-регуляторному впливу зберігає за собою основні контрольні функції й можливість у будь-який момент втручатися в процес господарювання;

- позицію, щодо розвитку державного підприємництва на основі "Концепції реформування та розвитку державних підприємств" в Україні; на базі даної концепції посилено аргументацію про важливість спрямування державного підприємництва на першочергове й інтенсивне використання нових знань і технологій, власне інноваційної парадигми розвитку національного господарства;

- висновки фахівців у галузі управління національним господарством про те, що національні економіки, зорієнтовані на внутрішній замкнутий цикл, зорієнтовані спиратися на виключно на власні сили, є цивілізаційно безперспективними. Тому практично непридатними і шкідливими є теорії так званого "економічного націоналізму", які останнім часом набувають певного поширення і в Україні;

- теоретичне узагальнення, яке стимулює сприйняття дрібного (малого) бізнесу як вихідної засади для побудови в Україні ринкової економіки і, на переконання автора, спрямовує національне господарство хибним шляхом опори виключно на приватного власника, який на ділі має вузько обмежене коло інтересів і ще більш обмежені можливості. В цьому зв'язку критично оцінюється гасло щодо „ринкових реформ”, які зводяться до подальшої приватизації і усунення держави від підприємницької діяльності. Настав час подолати поширену в науковому середовищі думку, що підприємницька ініціатива нібито проявляється лише у приватного власника;

набуло подальшого розвитку:

- обґрунтування взаємозв'язку і взаємозалежності поняття "державного сектору економіки" з трансформаційними змінами "державної власності", а також суперечливого характеру

інноваційних процесів та визначення основних заходів щодо активізації інноваційної діяльності в Україні;

- наукове визначення актуальності й необхідності практичного освоєння в Україні сучасних систем прогностично-економічного передбачення, використання сучасних засобів комунікації та інформаційних технологій з метою застосування в національному господарстві найбільш сучасних різновидів ринкових систем, поширення ефективних конкурентних стратегій;

- розуміння важливості врахування в національному господарстві глобалізаційних тенденцій та викликів, тому що постійне зростання масштабів транснаціоналізації, розширення географії та підвищення темпів міжнародного руху капіталів, трудових, технологічних, інформаційних та ін. ресурсів, багатоканальний процес осучаснення традиційних ринкових господарств усе більшою мірою транснаціоналізує українську економіку;

- пропозиція про “Спіралевидну модель розвитку економічної ролі та функцій держави у регулюванні соціально-економічної, інноваційно-інвестиційної та екологічної сфер”, у якій горизонтальна вісь ілюструє етапи економічного життя суспільства, вертикальна - відображає кількість та якість економічних функцій держави, а бісектриса – частку держави у регулюванні соціально-економічної, інноваційно-інвестиційної та екологічної сфер;

Практичне значення одержаних результатів. Одержані автором результати розвивають концепцію трансформації економічної ролі і функцій держави в ринкових умовах, визначають управлінсько-регулятивні засади, адекватні особливостям державного устрою. Результати наукових досліджень використані Інститутом законодавства Верховної Ради України (довідка № 22/6-1-4 від 12.01.2009р.), Національним педагогічним університетом ім. М.П.Драгоманова (довідка № 07-10/308 від 11.02.2009р.) Результати своїх досліджень використано автором при роботі у складі робочої групи по розробці Національної програми інноваційного розвитку економіки України, що виконувалися на запит Ради національної безпеки і оборони України. Результати дисертаційного дослідження можуть бути використаними при розробці комплексних проблем державотворення та у процесі викладання курсів з управління національним господарством, інших економічних дисциплін у вищих навчальних закладах, а також підготовки навчальних посібників з державного регулювання економіки в ринкових системах.

Особистий внесок дисертанта. Дисертаційне дослідження виконане автором особисто. Аргументовані в роботі теоретичні положення та висновки ґрунтуються на дослідженнях автора, аналізі наукових та нормативних джерел, на які зроблено посилання, та узагальненні практики функціональної діяльності української держави.

Апробація результатів дисертації. Основні положення, висновки і пропозиції дисертації обговорювалися на засіданні кафедри економічної теорії НПУ ім. М.П. Драгоманова. Теоретичні положення і практичні рекомендації доповідались та отримали схвалення на 8 міжнародних та

всеукраїнських науково-практичних конференціях: Міжнародній науково-практичній конференції студентів та молодих вчених вищих навчальних закладів “Формування та проблеми розвитку підприємництва в Україні” (23-24 листопада 2006 року, м. Київ); Всеукраїнській науково-практичній конференції “Конкурентоспроможність національної економіки” (23-24 березня 2007р., м.Київ); Всеукраїнській науково-практичній конференції(20-21 березня 2008р., Київ) - “Конкурентоспроможність національної економіки”; Міжнародній науковій конференції “Четверті юридичні читання” (3-4 квітня 2008, м. Київ); Міжнародній науково-практичній конференції “Соціально – економічні фактори розвитку України в умовах глобалізації” (9-10 квітня 2008 р., м. Київ); Міжнародному управлінському форумі “Управління сьогодні та завтра” (15-16 травня 2008 року, м. Хмельницький); Міжнародній науково-практичній конференції “ Стратегія забезпечення сталого розвитку України” (20 травня 2008р., м. Київ); Міжнародній науково-практичній конференції “Макроекономічне регулювання інвестиційних процесів та впровадження стратегії інвестиційно-інноваційного розвитку в Україні (23 -24 жовтня 2008р., м. Київ).

Публікації. За темою дисертації опубліковано 14 наукових праць, у тому числі 9 статей у наукових фахових виданнях, та 5 тез матеріалів науково-практичних конференцій. Загальний обсяг авторського матеріалу в зазначених публікаціях складає 6,5 друк. ар.

Структура дисертації. Відповідно до мети, завдань, логіки дослідження дисертація складається зі вступу, трьох розділів, поділених на 8 підрозділів, висновків, викладених на списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг дисертації становить 250 сторінок, з них основний текст - 201 сторінок, список використаних джерел - 24 сторінки (286 найменувань), додатки (на 40 сторінках).

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми дослідження, сформульовані його мета, об’єкт та предмет, основні завдання, вказуються методологічні основи дослідження і дається їх характеристика, відзначається наукова новизна роботи, її наукове та практичне значення, висвітлюються наукові положення, які виносяться на захист, наводяться дані щодо апробації та публікації результатів дослідження, вказується структура та обсяг роботи.

Розділ I. «Теоретичні засади ринкової еволюції ролі та функцій держави у перехідних системах» складається з трьох підрозділів і присвячений визначенню політико-економічної сутності категорії “держави”; огляду еволюції теоретичних поглядів на економічну роль держави в економіці; обґрунтуванню якісних змін економічної ролі і функцій держав, що нещодавно з’явилися на пострадянському просторі; аналізу досвіду використання можливостей держави в умовах економічної нестабільності. На основі систематизації історичного досвіду й теоретичних підходів щодо сутності держави як цивілізаційного феномену нами запропоновано його наукове визначення. “Держава” – це полісистемне явище, що забезпечує всеохоплюючий взаємозв’язок економічних, політичних, соціальних, законодавчо-правових, управлінсько-регуляторних, національно-етнічних, гуманітарних, інформаційних та

морально-етичних комунікацій. В основу дослідження були взяті власне економічні та управлінсько-регулятивні механізми державного впливу, бо саме завдяки ним держава вирішальним чином впливає на глибинні та базові процеси розвитку економічної системи, національного господарства. У процесі дослідження місця і ролі держави в історико-еволюційному процесі заслуговують на увагу такі наукові (фактично протилежні) концепції: 1) етатистська модель або "фронтального дирижизму"; 2) концепція ліберально-ринкова або модель мінімального втручання держави в економіку. Перша модель прослідковується, починаючи з середньовіччя, в абсолютистських монархіях (де вся економіка збігається з особистим господарством глави держави), а також в адміністративно-командній системі та її крайнього різновиду - авторитарній системі СРСР. Визначальною ідеологією даного напрямку став марксизм. Інші школи (особливо кейнсіанство та некейнсіанство), незважаючи на певні модифікації, були різновидом марксистського підходу щодо місця і ролі держави в національному господарстві. У дисертації визначено, що практичну базу для мінімального втручання держави в економіку склало зміцнення та розвиток власне ринкових максим – свободи, вільної конкуренції та приватної власності. Дисертантка дійшла висновку, що еволюція різних концепцій економічної ролі держави так чи інакше відображала динаміку цивілізаційних змін виробничих відносин та продуктивних сил відповідних способів виробництва. Саме на цій базі формувалися погляди та ідеї, що комплексно розкривали різноманітні підходи щодо визначення економічної ролі та функцій держави на певному етапі людського розвитку. Дослідження показало, що готових моделей, придатних для всіх країн рівною мірою, не існує. Кожна держава повинна сама створювати й формувати ту модель, яку вона реально готова реалізувати в конкретних умовах і в конкретній ситуації. Виходячи з цього, важливо зробити висновок про те, що потрібно активніше і наполегливіше вести пошук власної української моделі ринкової трансформації. Механічна екстраполяція моделей, що позитивно себе зарекомендували в Західній Європі, але на українських теренах здійснюються вольовим чином, неринковими методами, - не принесе бажаного позитиву.

Особливо на часі і потребує всебічного вивчення досвід державного регулювання економіки в умовах нинішньої фінансово-економічної кризи, про який йшлося на останньому форумі в Давосі. Заходи щодо боротьби зі світовою фінансовою кризою, які містяться в плані дій і схвалені на саміті "великої двадцятки" у Вашингтоні, зокрема, передбачають посилення управлінсько-регулятивного впливу у трьох напрямках, а саме: це дії щодо підтримки економіки та фінансів, реформа (посилення) системи державного регулювання на національному рівні та пошук нових, більш ефективних важелів міжнародної взаємодії. Зрозуміло, що Україна повинна шукати таку модель управління, яка б суттєвим чином сприятиме практичному здійсненню зазначених вище рекомендацій.

Розділ II. «Державний сектор у ринковій економіці: склад, структура та організаційні

засади» містить три підрозділи, у яких досліджено склад та структура державного сектора в трансформаційній економіці України; розроблено напрями удосконалення державного сектора в сучасних умовах; проаналізований міжнародний досвід управління та регулювання державним сектором в ринкових системах.

Дисертантка виходить з того, що категорії “ринкова економіка”, “національне ринкове господарство” можна сприймати як тотожні, взаємозамінні лише на стадії вищої наукової абстракції. Для практичних цілей необхідно відшукувати теоретичні нюанси, що дозволять певним чином відтінити зазначені явища. Скажімо, “ринкову економіку” у найбільш абстрактному сприйнятті можна тлумачити як певне середовище (“атмосферу”), у рамках якої відтворюється складний симбіоз явищ та процесів, підпорядкованих об’єктивним закономірностям, принципам та правилам, апробованим та визнаним упродовж тривалого цивілізаційного розвитку. Водночас “національне ринкове господарство” проявляється на більш практичному рівні, і його за складом та структурою можна сприймати (а затим і теоретично ретранслювати) як систему масового товарного виробництва, обміну, розподілу та споживання. Водночас найбільш чітким критерієм, що виокремлює зазначені вище категорії, є “державний сектор економіки”. Звичайно, що на цьому рівні економічна роль держави мала б бути найбільш вагомою і відчутною. Можна зазначити, що “державний сектор національного господарства” - це надскладне явище економіки, що проявляється та функціонує як на підґрунті товарно-грошових відносин та об’єктивних економічних законів, так і відчутної ролі держави, її організаційно-управлінського впливу. У ринкових умовах економічна роль та управлінські функції держави в державному секторі все більш обмежується загальними регулятивними функціями, хоча якраз у державному секторі держава могла б більш повно й ефективно використовувати своє право на необхідні організаційні та управлінсько-регуляторні дії. Однак, на жаль, навіть з настанням світової фінансової кризи управлінсько-регулятивна та організаторська роль української держави залишається у звичному пасивно-споглядальному режимі. Аналізуючи дану ситуацію, автор вважає можливим зазначити, що на сьогодні економіка України, не дивлячись на формальні визнання про перемогу ринкових принципів господарювання, все ж залишається підпорядкованою інерційним законам командно-адміністративної системи, однак держава не відгукується на потребу посилення управлінської функції навіть у тому секторі економіки, за який, здавалося б, несе законну відповідальність.

Дисертантка вважає, що суспільна значимість державного сектора економіки в тому, що це – органічно невід’ємна частина суто ринкової системи господарювання. Принципова відмінність даного сегменту національного господарства (економіки) від адміністративно-командної системи полягає в тому, що перший націлений задовольняти споживчий ринок, купівельну спроможність населення; остання ж, навпаки, добуваючи гроші з виробництва споживчих товарів через торгівлю та податки, першочергово спрямовує їх на утримання бюрократичної системи та на

утримання важкої індустрії, яка працює сама на себе. Інакше кажучи, металургам і машинобудівникам тільки здається, що вони є базисом економіки, насправді ж, вони знаходяться на утриманні товаровиробників, що наповнюють внутрішній споживчий ринок. Екологічні проблеми довкілля, техногенні загрози промислових міст, споживання природних ресурсів на принципах тимчасовництва – ці та інші, м'яко кажучи, негаразди перекладаються державою на плечі всього суспільства. Істинно ринкова економіка не відтворювала б подібну самоїдську модель господарювання. Перепрофілювання, а іноді, навіть закриття багатьох гігантів вітчизняної індустрії - стає все більш усвідомленою необхідністю. І держава має тут зіграти свою необхідну і вирішальну роль.

У розділі III „Державне підприємництво: сутність, особливості та роль у трансформаційній економіці”, який складається з двох підрозділів, досліджено категоріальні ознаки даного явища, сформульовані критерії посилення його ролі в державному секторі економіки, підкреслено важливість та необхідність інноваційного характеру державного підприємництва, визначені напрямки його застосування в національному господарстві. Здобувач вважає, що державне підприємництво являє собою особливим і найменш дослідженим різновидом економічної та управлінсько-регуляторної діяльності. У ринкових умовах державне підприємництво являє собою ініціативну, підприємливу економічну діяльність у різних сферах та сегментах національного господарства, що належать до державної власності і отримують необхідні фінансово-економічні результати (прибуток). Державне підприємництво, як особлива форма загальнодержавної ініціативи, господарської підприємливості та ефективного господарювання, управлінсько-регуляторним чином спонукає об'єднати капітал та зусилля держави для досягнення загальнонаціональних проектів. Так буває там і тоді, де державні управлінці й менеджери демонструють високу професійність, працелюбство, діловитість і, безумовно, відповідальність за свої рішення і дії. На жаль, українські реалії демонструють „дефолт відповідальності” (вираз проф. В.К.Черняка). Усілякі негаразди в національній економіці визначальною мірою зумовлені тотальною безвідповідальністю, що постійно демонструється на всіх поверхах та рівнях управлінсько-регуляторної системи країни. Все це актуалізує необхідність переосмислення ролі підприємницького потенціалу держави в стратегії трансформаційних процесів, зумовлює потребу вдосконалення шляхів залучення до підприємницької діяльності більшої кількості господарюючих суб'єктів у державному секторі економіки. Поряд з приватним підприємництвом, яке в наш час відіграє усе більш вагому роль, державне підприємництво також є потенційно значимим при здійсненні масштабних проектів, що займають вагоме місце в реалізації ключових напрямів соціально-економічного розвитку країни. Державне підприємництво в нинішньому вимірі – це “правила гри” не під дахом державної влади, а в рамках чинного законодавства, що захищає вироблені правила поведінки усіх, в т.ч. й стратегічні інтереси

суб'єктів господарювання. Державне підприємництво ґрунтується, перш за все і головним чином, на могутньому фундаменті матеріальних інтересів і стимулюється ними. Адже в сучасних умовах вольові рішення, що ігнорують економічні потреби й інтереси учасників господарського життя, не будуть виконуватися, доки суперечитимуть здоровому глузду і будуть тягнути за собою фінансово-економічні збитки.

Квінтесенцією державного підприємництва є пошук й запуск до життя господарської підприємливості, забезпечення мобільності капіталу (у вигляді інвестицій та інновацій), а також підприємницькі ідеї та змагальність робочої сили в умовах її достойної оплати. Дисертантка повністю підтримує науковців (Т.Т.Ковальчука і В.К.Черняка), які гостро й системно піднімають дану проблему і вважають, що бідність працюючої родини – злочин держави. Повернути заробітній платі втрачені економічну роль і соціальне призначення основного життєвого стандарту – винятково важлива державна проблема. Суттєве збільшення “ціни” найманої праці, збільшення заробітної плати висококваліфікованих працівників - це визначальна умова і ключовий фактор соціального й науково-іноваційного оновлення держави. Дисертантка підтримує тих науковців, котрі визнають догматичну заангажованість й практичну недостатність терміну “ринкові реформи”. Реформа – це не що інше, як зміна "форми". Рух у бік допотопного капіталізму, формальні зміни у системі виробничих відносин, споглядальна пасивність держави при зародженні та конкретних проявах негативних змін у економічному потенціалі країни – один з драматичних наслідків підпорядкування всього і вся "ринковим реформам" в їх українському вимірі. Складається враження, що в український алгоритм "ринкові реформи" закладено руйнівний механізм. Тому є вельми актуальною потреба украї девальвованій „штандарт” ринкові реформи - на часі замінити на “інвестиційне відновлення та інноваційний розвиток”, водночас підпорядкувавши цьому суть та зміст економічної політики держави.

Дисертантка переконана в тому, що назрілі напрямки застосування інноваційного підприємництва під силу лише великим інтегрованим структурам. Тому державна інноваційна політика має в основному концентруватися й бути націленою на співпрацю з транснаціональними корпораціями та промислово-фінансовими групами, іншими виробничо-господарськими структурами. Інвестиційно-інноваційні (економічні) функції держави є дієвими у тому випадку, коли зумовлюють формування раціональної структури економіки. Українська економіка досі є деформованою, існує переважно за рахунок енергоємних галузей, первинного переділу, простого споживання мінеральних ресурсів, вугільної промисловості, металургії. Необхідно переорієнтуватися на прибуток інноваційного походження, а не на отриманий за згубною щодо екології схемою, коли маємо ренту від агресивного використання природних і мінеральних ресурсів, що здебільшого за безцінь вивозяться за межі країни, а невдовзі повертаються на нашу територію у вигляді готової і дорогої продукції. У більш широкому сенсі для інноваційного оновлення економіки України важливо і

необхідно розробити “Концепцію реформування та розвитку державних підприємств України”, яка мала б спиратися на Національну програму інноваційного розвитку економіки України. Автор приймав посильну участь в розробці даної Програми, яка містить 3 розділи: I. Основні засади державної політики щодо створення ефективної системи інноваційного розвитку національної економіки; II. Основні механізми підтримки інноваційно-відтворювальних процесів в економіці; III. Організаційно-адміністративна система національної науково-технічної та інноваційної політики України. У нас є серйозні підстави вважати, що на основі застосування даної програми та ін. інноваційних проектів національне господарство України зможе не тільки стати ефективнішим, але й вийти на світовий рівень розвитку.

ВИСНОВКИ

Здійснене дисертаційне дослідження теоретичних та прагматичних проблем дало змогу дійти таких загальних висновків і обґрунтувати такі пропозиції:

1. Аналіз та розуміння відносин, що характеризуються категорією "національне господарство", необхідно базувати щонайменше на трьох підходах: історико-цивілізаційному (або за фазами суспільного виробництва), об'єктно-суб'єктному та організаційно-управлінському (або регулятивному). Допустимо і науково коректно вживати категорії "товарне виробництво", "ринкова економіка", "національне ринкове господарство", як органічно споріднені і певною мірою взаємозамінні, оскільки дані явища, по-перше, внутрішньо властиві для економічних систем, що органічно потребують ринкових свобод, приватної власності та добросовісної конкуренції; по-друге, господарська діяльність їх ґрунтується на економічній та організаційно-управлінській підтримці держави; по-третє, характеризуються активним сприйняттям глобалізаційних викликів та пріоритетів.

2. Історичний досвід існування СРСР та його економічної системи, не дивлячись на панування адміністративно-командних методів управління, підтвердив неможливість абсолютного виключення ринкових елементів господарювання. Існування, попри всіляких утисків і заборон, поряд з надмірно централізованою плановою системою тіньових виробництв, що виходили за межі адміністративно-командної економіки і базувалися на елементах ринкових відносин, наочно підтвердило їх об'єктивність та життєспроможність. Усі спроби системного заперечення й вольового відторгнення ринкових явищ виявилися безсилими; відпрацьовані віками регулятори господарського життя неможливо викоринити, оскільки вони випливають з найважливіших потреб та економічних інтересів людини.

3. Беззаперечним фактом є те, що майже всі підприємства незалежно від форм власності й господарювання живуть в умовах двох балансів, тобто активно приховують реальні цифри щодо прибутковості й формують для контролюючих органів картину штучної збитковості. Причини тінізації вітчизняної економіки не так вже і складні для розуміння, але нелегкі для усунення. Грубі

прорахунки в економічній політиці призвели до загрозливого зростання тіньової економіки, на її основі фактично легітимно, тобто у тісній співпраці з виконавчою владою, сформована напівкримінальна “п’ята влада”. Це стало однією з причин, що Україна уже фактично витіснена на далеку периферію цивілізованих економік світу. Спотворене функціонування ринкових механізмів – серйозна проблема для управлінсько-регуляторної системи країни.

4. Лібералізація і приватизація не гарантують появу дійсно ринкової економіки, ефективного управління національним господарством. Український досвід підтверджує, що і за приватної власності може виникнути бюрократичний абсолютизм і хаотична безгосподарність. Разюча беспорядність вітчизняної економіки великою мірою обумовлена стрімкою “колективізацією” (акціонуванням) промисловості і перманентною приватизацією. Тому вельми важливо, формуючи нову парадигму цивілізаційного поступу української держави, радикально переосмислити суспільні пріоритети та орієнтири. Відповідно до них держава регулює ринок, а ринок регулює діяльність підприємств. Організоване на принципах ринкової економіки національне господарство відтворює прагнення до вигоди, але в рамках строго регламентованих і обов’язкових для усіх правил. Там, де неспроможний ринок, вступає в дію держава, її владні приписи.

5. Ринок приймає інтереси індивідуума за вихідний і водночас базовий критерій організації господарства. Чи не тому соціальною основою ринкової системи є широкий загал дрібних власників та підприємців, високооплачуваний прошарок найманих працівників та інженерно-технічної інтелігенції. Водночас сприйняття дрібного (малого) бізнесу як вихідної засади для побудови ринкової економіки спрямовує Україну хибним шляхом опори виключно на приватного власника, який на ділі має вузько обмежене коло інтересів і ще більш обмежені можливості. Настав час подолати поширену в суспільстві думку, що нібито підприємницька ініціатива проявляється лише у приватного власника. Держава може і повинна стати провідною організуючою силою розвитку національного господарства, а державна власність - прикладом економічної ефективності.

6. Державне підприємництво являє собою економічну діяльність у різних сферах та сегментах національного господарства, що належать до державної власності і отримують необхідні фінансово-економічні результати (прибуток). Отже, державне підприємництво як форма ініціативного господарювання спонукає об’єднати капітал та управлінсько-регуляторні зусилля держави для успішної реалізації загальнонаціональних проектів і програм, тобто для досягнення загальнодержавної мети. Усвідомлення в процесі дисертаційного дослідження тієї очевидності, що держава і ринок не можуть бути взаємозамінними суспільним феноменами, дозволила автору дійти висновку, що ринковою має бути економіка, система господарювання, а не держава чи все суспільство. Водночас особлива увага державних органів повинна сконцентруватися на тому аби

виключити тіньову, а нерідко й кримінальну діяльність суб'єктів господарювання і водночас не допускати розправи над ринковими структурами і незалежним бізнесом.

7. Формуючи конкурентне середовище, держава економічним чином та через свої організаційно-управлінські функції мала б зумовлювати утвердження в Україні найбільш ефективного й раціонального способу виробництва в усіх своїх різновидах. Саме через державне управління та регулювання мали б підсилюватися (на жаль, так не є) конкурентні механізми ринкового господарства, генеруватися, з одного боку, безперервність процесу відтворення, його цілісність, а з іншого – баланс попиту і пропозиції, формуватися потенціал рівноваги і взаємовигоди для господарюючих суб'єктів. Панування зазначених тенденцій (на жаль, ситуація розвивається в протилежному напрямку) підтверджувало б ту очевидність, що національне господарство сьогодні, – це органічне поєднання можливостей ринкової економіки і регулятивних зусиль держави.

8. Держава, через систему органів управління та регулювання формує конкурентне середовище, яке, в свою чергу, є вагомою спонукальною силою, ефективним продуцентом ринкових за своєю суттю відносин. Виходячи з ситуації, яка не підтверджує розвиток прогресивних тенденцій в національній економіці, зараз у край потрібен об'єктивний і скрупульозний аналіз вітчизняного ресурсного потенціалу, його структури, щоби використовуючи організаційні та управлінсько-регулятивні можливості держави забезпечити, врешті-решт, орієнтованість національного господарства, його найбільш важливих сегментів на світовий рівень конкурентоспроможності. Можна зробити висновок, що національні економіки, зорієнтовані на внутрішній замкнутий цикл, націлені опиратися на власні сили, є цивілізаційно безперспективними. Тому практично непридатними і шкідливими є теорії так званого “економічного націоналізму”, які останнім часом набувають певного поширення і в Україні.

9. Дослідження показало, що українська держава ще не спромоглася створити ефективну модель втілення інтелектуального потенціалу у високотехнологічні виробництва. Українська господарська модель не є інноваційно-зорієнтованою і поки що не в стані продемонструвати ефективну систему технологічно сучасного виробництва. Це означає, що національне господарство не в стані застосовувати адекватні економічні, інноваційні та організаційно-управлінські модулі, які були б адекватні цивілізаційним вимогам і міжнародним стандартам. Більше того, глобалізаційні ринкові системи здатні значно підсилювати амплітуду цих розходжень на національному рівні.

10. Україна рано чи пізно змушена буде сформувати й практично реалізувати інноваційну модель розвитку з сильним державним диригуванням. Це не заперечує ринковий вектор, а навпаки - надає йому більшої спрямованості. Ніякими “особливостями” перехідного періоду, первинного нагромадження капіталу не можна виправдати спотворену поляризацію суспільства – на

абсолютно злидених і надбагатих, монопольних роботодавців, які не визнають ніяких соціальних застережень і цинічно експлуатують беззахисну, безпрецедентно дешеву працю (робочу силу). Зникнення такого ганебного явища, як бідність працюючої сім'ї – ключова проблема й невідкладне завдання української держави.

11. Найбільш реальні інноваційні перспективи для економіки України стратегічно замикаються (так має бути) на аграрному секторі, на розвитку переробної та підтримці харчової промисловості. Економічну роль держави та її управлінсько-регуляторні зусилля у цьому сенсі мали б великий ефект. Потенціал родючості українських земель такий, що при реальній підтримці держави, запровадженні сучасних агротехнологій, Україна в стані прогодувати, щонайменше, 140-150 млн. людей. Якщо порівняти темпи збільшення чисельності населення планети з темпами зростання продовольства, то перші перевищують останні в 2,5 рази. Державна підтримка сільськогосподарського виробництва, суворий контроль за ефективністю використання орних земель, як головної складової національного багатства України, – одна з головних економічних функцій держави. У більш конкретному аспекті йдеться про організацію державних систем забезпечення села сучасною технікою на засадах лізингу та надання послуг у справі іригації та меліорації, захисту рослин і ветеринарії, гарантоване державне замовлення на закупівлю сільськогосподарської продукції, організація її зберігання та переробки тощо.

12. У дисертації виокремлені фундаментальні, корінні проблеми, які зумовлюють зростаючу роль нематеріального виробництва і сфери послуг, інформаційних технологій та інноваційних знань, і перетворення яких у найбільш перспективний (цивілізаційний) ресурс має вирішувати головним чином держава не просто на макрорівні, а через активне врахування (в режимі) глобалізаційних тенденцій. Необхідно визнати, що конкурентоспроможність національного господарства стала загальним місцем в різноманітних наукових дискусіях. Однак практичного заземлення почасти конструктивних ідей в українській державі не відбувається.

13. За умови використання сучасних систем прогностичного передбачення, засобів комунікації та інформаційних технологій, державні управлінсько-регулятивні органи були б в стані поширювати у національному господарстві досить ефективні конкурентні стратегії. При зацікавленості держави можна було б забезпечити зростання масштабів транснаціоналізації (багатоканальний процес осучаснення традиційного ринкового господарства) української економіки. Для нашої держави стратегічним є трансрегіональне співробітництво, яке несе в собі потужні імпульси економічного розвитку і яке використовується не адекватно наявним можливостям. Україна розташована на цивілізаційному розламі європейського і євразійського шляхів, і мала б використовувати переваги як західної, так і східної цивілізацій. Займаючи таке унікальне "транспортно-коридорне" положення, наша держава поки що слабо використовує ці об'єктивні вигоди. Отже, не буває слаборозвинутих країн, а є країни непрофесійно, непатріотично

керовані! Ефективно використовуючи наявні економічні та організаційно-управлінські можливості, здійснюючи інноваційну політику та високотехнологічне супроводження національного господарства – українська держава забезпечить (так має бути) назрілі трансформаційні досягнення та економічну могутність на цивілізованих ринкових засадах і зрештою забезпечить високий рівень якості та безпеки життя людей.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

У наукових фахових виданнях:

1. Петришина Н.В. Державне регулювання інвестиційної активності в Україні: проблеми і перспективи” / Н.В. Петришина, Т.Т. Ковальчук //Науковий часопис: зб. наук. праць НПУ ім. М.П.Драгоманова. – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2006. - №3, Серія №18. Економіка і право.- С.53-61(0,5 д.а)
- 2.Петришина Н.В. Функції держави в економічних системах / Н.В.Петришина //Банківська справа.- 2007. -№2.- С.67-82(1,1д.а)
- 3.Петришина Н.В. Концепції економічної ролі держави на різних етапах економічного розвитку / Н.В.Петришина //Банківська справа.- 2007. - №3.- С.85-94(0,7 д.а)
- 4.Петришина Н.В.Світовий досвід використання можливостей держави в умовах нестабільності / Н.В.Петришина //Науковий часопис: зб. наук. праць НПУ ім. М.П.Драгоманова. – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2007. - №5, Серія №18. Економіка і право.- С.57-65(0,5 д.а)
- 5.Петришина Н.В. Роль держави у забезпеченні економічного розвитку / Н.В.Петришина //Теоретичні та прикладні питання економіки: збірник наукових праць Київського національного університету імені Т.Г.Шевченка. /За заг. ред. проф. Єханурова ЮЛ., Шегди А.В. – К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2007. - Випуск 13 . - 306 с., С.244-250(0,5 д.а)
- 6.Петришина Н.В. Функціонування та зміна ролі держави в ринкових умовах: проблеми конкурентоспроможності та усупільнення/ Н.В. Петришина //Теоретичні та прикладні питання економіки: збірник наукових праць Київського національного університету імені Т.Г.Шевченка. /За заг. ред. проф. Єханурова Ю.І., Шегди А.В. – К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2008. - Випуск 15 . - 348 с., С. 315-321(0,5 д.а)
- 7.Петришина Н.В. Державний сектор в економіці України: теоретичні та організаційні засади / Н.В. Петришина //Актуальні проблеми економіки. – 2008. - №6(84). – С.103-113(0,8 д.а)
8. Петришина Н.В. До проблеми кількісної оцінки державного сектора економіки України: масштаби та базові показники/ Н.В. Петришина //Науковий часопис: зб. наук. праць НПУ ім. М.П.Драгоманова. – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2008. - №6, Серія №18. Економіка і право.- С.42-49(0,5 д.а)
9. Петришина Н.В. Становлення та розвиток державного підприємництва в економіці

України/ Н.В. Петришина //Часопис Хмельницького університету управління та права: Випуск 3/2008.Право. Економіка. Управління. - Вид-во ХУУП.,С.225-229(0,4 д.а)

Матеріали наукових конференцій

10.Петришина Н.В. Сутність державного підприємництва та його роль в трансформаційних процесах України / Н.В. Петришина // Формування та проблеми розвитку підприємництва в Україні: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих вчених вищих навчальних закладів (Київ, 23-24 листопада 2006 року). - Київ: ІВЦ Видавництво «Політехніка», 2006. - 251 с., С.180-181(0,2 д.а)

11.Петришина Н.В. Розвиток державного підприємництва в економіці України як напрям реалізації економічної ролі держави / Н.В. Петришина //Четверті юридичні читання: матеріали міжнародної наукової конференції(м.Київ, 3-4 квітня 2008). - К.: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2008. - 476 с.,С.392-394(0,2 д.а)

12.Петришина Н.В. Фактори підвищення економічної ролі держави в умовах глобалізації / Н.В. Петришина //Соціально – економічні фактори розвитку України в умовах глобалізації: матеріали міжнародної науково - практичної конференції(м.Київ, 9-10 квітня 2008) / Упорядник І.С. Каленюк. – К.: Вид - во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2008. - 128 с.,С.103-105(0,2 д.а)

13.Петришина Н.В. Інноваційний характер державного підприємництва як напрям забезпечення сталого розвитку України / Н.В. Петришина //Стратегія забезпечення сталого розвитку України: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 20 травня 2008 р.) - У трьох частинах / РВПС України НАН України. - К.: РВПС України НАН України, 2008. - Ч. 3. -334 с.,С.252-253(0,2 д.а)

14. Петришина Н.В. Інноваційний розвиток підприємств державної форми власності / Н.В. Петришина //Макроекономічне регулювання інвестиційних процесів та впровадження стратегії інновативно - інноваційного розвитку в Україні: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 23 -24 жовтня 2008 р.). - У трьох частинах / РВПС України НАН України. - К.: РВПС України НАН України, 2008. - Ч. 1. -396 с.,с.269-272(0,2 д.а)

АНОТАЦІЯ

Петришина Н.В. Трансформація економічної ролі та управлінсько – регуляторних функцій держави в ринковій системі України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. – Інститут законодавства Верховної Ради України, Київ, 2009.

У дисертації досліджено трансформацію економічної ролі та управлінсько-регуляторних функцій держави в ринковій системі України. Простежено еволюцію поглядів різних економічних

шкіл та напрямів економічної науки щодо економічної ролі та функцій держави. Досліджено зміст економічних функцій держави та їх трансформацію за умов адміністративно - командної та ринкової економік. Узагальнено досвід ряду західних країн з кризового реформування їх економік в умовах світової фінансово-економічної кризи на початку ХХІ ст. Визначено співвідношення таких терміно-понять, як „товарне виробництво”, „ринкова економіка”, „національне господарство” та визначені модулі їх функціонування. Водночас уточнено сутність поняття „державний сектор економіки”. Обґрунтовано склад, структуру та організаційно-регуляторні засади державного сектору у ринковій економіці України. Проаналізовано організаційно-правові форми діяльності державних підприємств в Україні та визначено їх роль у національному господарстві. Проаналізовано розвиток державного сектора економіки в розвинутих країнах. Виявлено його основні тенденції та найбільш ефективні моделі в сучасних ринкових системах. З’ясовано завдання та функції державного підприємництва в процесі ринкових перетворень. Проаналізовано інноваційний характер державного підприємництва та визначено основні напрямки його застосування в національному господарстві.

Ключові слова: держава, економічна роль держави, управлінсько-регуляторні функції держави, державний сектор, державні підприємства, напрями удосконалення державного сектора, державне підприємництво, інноваційний характер державного підприємництва.

Петришина Н.В. Трансформация экономической роли и управленческо– регуляторных функций государства в рыночной системе Украины. – Рукопись.

Диссертация на получение научной степени кандидата экономических наук за специальностью 08.00.03 – экономика и управление национальным хозяйством. – Институт законодательства Верховной Рады Украины, Киев, 2009.

В диссертации определено соотношение таких терминов-понятий, как «товарное производство», «рыночная экономика», «национальное хозяйство», определены модули их функционирования. Национальное хозяйство – это территориально установленная система, в рамках которой на расширенной основе осуществляется производство, обмен, распределение и потребление материальных благ и услуг.

Исследовано трансформацию экономической роли и управленческо-регуляторных функций государства в рыночной системе Украины. Прослежена эволюция взглядов разных экономических школ и направлений экономической науки относительно экономической роли и функций государства. Исследовано содержание экономических функций государства и их трансформацию в условиях административно-командной и рыночной экономик. Обобщен опыт ряда западных стран из кризисного реформирования их экономик в условиях мирового финансово-экономического кризиса в начале ХХІ ст.

Проанализированы и охарактеризованы особенности управления в рыночной экономике государственным сектором экономики и его базовыми сегментами, в этом же контексте уточнена специфика регулятивного воздействия на рыночный сектор в его различных организационных формах и проявлениях. Определена субординация между категориями "государственный сектор" и "государственная собственность". Обоснованы состав, структура и организационно регуляторные принципы государственного сектора в рыночной экономике Украины. Проанализированы организационно-правовые формы деятельности государственных предприятий в Украине и определена их роль в национальном хозяйстве. Показано диалектику развития государственного сектора экономики на постсоветском пространстве и в рыночно развитых странах. Обнаружены его основные тенденции и наиболее эффективные модели в современных рыночных системах. Выяснены сущность, функции и задачи государственного предпринимательства в процессе рыночных преобразований. Проанализирован инновационный характер государственного предпринимательства и определены основные направления его применения в национальном хозяйстве.

В диссертации выделены фундаментальные (коренные) проблемы, опосредствующие возрастающую роль нематериального производства и сферы услуг, информационных, а также инновационных технологий. Превращение этих последних в наиболее перспективный цивилизационный ресурс является важнейшей функцией государства на современном этапе. При этом должны подключаться экономические рычаги как на общенациональном макроуровне, но и через максимальное использование глобализационных тенденций и механизмов.

Ключевые слова: государство, экономическая роль государства, управленческо-регуляторные функции государства, государственный сектор, государственные предприятия, направления усовершенствования государственного сектора, государственное предпринимательство, инновационный характер государственного предпринимательства.

Petrishina N. V. The transformation of the economic role and administrative-regulatory functions of the state in the market system of Ukraine. – The manuscript.

Dissertation for competing a scientific degree of the candidate in economic sciences by speciality 08.00.03 – economy and management of national economy. – The Institute of the law of the Supreme Council of Ukraine, Kyiv, 2009.

Transformation of economic role and administrative-regulatory functions of the state in the market system of Ukraine are explored in dissertation.

The evolution of looks of different economic schools and directions of economic science has been seen after in relation to the economic role of the state.

The essence of the functions of administrative-regulators of the state and their transformation subject in the conditions administratively - command and market economies are explored. Experience of row of

occident countries from crisis reformation of their economies in the conditions of the world financial and economic crisis in the beginning of the XXI century is generalized. The relationship among such categories as “market economy”, “national market economy is determined”. The approaches towards the essence of such categories as the "state sector of economy", “product making” are underlined, simultaneously the essence of the "state sector of economy" is cleared. The subordination between the categories the “state sector” and the state property is determined. The filling, structure and organizationally- regulator forms of the state sector of economy of market economy of Ukraine have been analyzed. The organizationally and law forms of activity of the state enterprises of Ukraine have been analysed and their role in the national economy has been determined.

Development of state sector of economy of the developed countries has been analyzed. Its main trends have been found out as well as the most effective models in the current market systems. The aims and functions of the state entrepreneurship in the market transformation process have been clarified. The innovative character of the state entrepreneurship and the main directions of its exploring in the national economy have been analyzed.

Keywords: state, economic role of the state, administrative-regulatory functions of the state, state sector, state enterprises, directions of improvement of state sector, state entrepreneurship, innovative character of the state entrepreneurship.